



עֲרָבִים זֶה לָזֶה חינוך לחסד ונתינה כדרך חיים

יחידת לימוד בנושא

כבוד האדם

במעגל:

אני והעצמי - אני והקהילה

בהלימה לתוכנית
משרד החינוך

מדריך למנחה



מטרות היחידה:

1. התלמידים יכירו כי כבוד האדם הינו ערך בסיסי קיומי. האדם הינו צלם אלוקים ומתוך כך מגיע לו הכבוד.
2. התלמידים ילמדו מקורות ויבינו כי ניתן לסגל הבנה פנימית של כבוד כלפי כל אדם.
3. התלמידים יתבוננו באירועים שונים יחשבו ויישמו תובנות שעניינם "כבוד האדם"
4. התלמידים יבינו מאילו דברים יש להימנע על מנת לשמור על כבודו של האדם.



מבנה היחידה:

1. פתיחה
2. לומדים ומעמיקים
3. לומדים בחברותא
4. משחקים ומתנסים
5. סיכום
6. "הולכים לעיבוד ולא לאיבוד"



משך

הפעילות:

שעה וחצי



1

פתיחה



יש ללחוץ על שקופית 1 במצגת

למנחה:

הקבוצה תשב במעגל.

במרכז המעגל על הרצפה יש לפזר כרטיסיות.

בקש מהתלמידים לבחור כרטיסיה העונה על השאלה "איזהו כבוד?" (התלמיד לא ייקח כרטיסיה אלא יציין באיזו מילה בחר. זאת על מנת לאפשר לתלמידים נוספים לבחור באותה המילה) אילו מהדברים הבאים גורמים לאדם תחושת כבוד? נמקו.

מעמד

אוכל

קהילה

מראה חיצוני

כסף ורכוש

כוח פיזי

גיל

חברים

משפחה

פרטיות

שם טוב

חרות

בגדים

הגנה

חכמה

אחר...

להלן שאלות הנחייה שיסייעו למיקוד השיח בנושא של "מהו כבוד?"

1. ספרו על מקרה שאירע לכם, המדגים את תשובותיכם.

2. אילו מהדברים לדעתכם הכרחיים לשמירה על כבודו של כל אדם ומדוע?

3. על מי לדעתכם מוטלת מחויבות לשמור על כבודו של האדם? נמקו.

למנחה: לאחר דיון הפתיחה המנחה יספר את הסיפור הבא:



יש ללחוץ על שקופית 2 במצגת

סיפור



מסופר על אדם עני שהיה כל יום ויום עובר מדלת לדלת על מנת לאסוף כסף כדי שיהיה לו משהו להכניס לפה, והנה יום אחד אותו עני עובר ורואה את הבית של רב העיר, הוא אומר לעצמו שאסור לו לפסוח על הבית של הרב, כי וודאי שהרב יביא לו כסף ובלי לחשוב הרבה אותו עני נכנס לביתו של הרב, נוקש בדלת נכנס ובאמת קיבל את מה שציפה לו. והנה בדרכו לצאת מביתו של הרב הוא רואה ממש ליד היציאה על המזנון כפית מכסף שערכה רב מאוד. יצרו התגבר עליו, הוא גנב את הכפית ויצא לדרכו. והנה לא עוברים להן כמה שניות ובני הבית שמו לב בחסרון הכפית היקרה. מיד עלתה להם אותו דמות של העני שנכנס לביתם, הם רצו אחריו ועצרו אותו. אמרו בני הבית לעני, מה זאת החוצפה? כיצד הוא מעז לגנוב להם חפצים מהבית? ואותו עני בתמימות עונה להם: אני לא גנבתי את הכפית, הרב הביא לי את הכפית. אמרו האנשים לאותו עני לבוא איתם לביתם בכדי לשאול את הרב האם זאת אכן האמת. והנה הרב אומר שזוהי אמת לאמיתה. והעני ברוב חוצפתו אומר להם: הנה לכם, ראיתם שאיני שקרן, עכשיו בגלל עוגמת הנפש שגרמתם לי אני מבקש פיצויים, נעלבתי קשות עד עמקי נשמת. וכמובן, הם שואלים את הרב אם אכן צריך לעשות כך והרב מהנהן בראשו לחיוב. ואותו עני מקבל פיצויים והולך. עד כאן הסיפור. והאמת היא שהרב בכלל לא נתן את הכפית לעני במתנה... אלא מה, הרב יודע שבשמיים כבוד האדם הוא חשוב מאוד ואם אנו פוגעים ביהודי, איזה יהודי שיהיה, אז בשמיים מאוד מקפידים עלינו. והרב בשביל לא לפגוע ביהודי לא אמר כלום בפני בני ביתו. לאחר מכן הוא ליווה את העני, הסביר לו שזה לא בסדר והוכיחו, והכל עבר על מקומו בשלום.

שאלות בעקבות הסיפור:

1. מהי הדילמה שבפניה עמד הרב?

(תשובה אפשרית: האם להגיע לחקר האמת ולהודיע קבל עם ועדה כי הכפית היא גנובה או לשמור על כבודו של האדם העני)

2. האם אתם מסכימים עם מה שעשה הרב?

(תשובה אפשרית: כן, כבוד האדם הוא ערך חשוב ויש לשמור עליו. אילו הרב היה מסגיר את הגנב הוא היה משפיל אותו והרי זה כשפיכות דמים.)

3. מה אתם למדים מסיפור זה?

(תשובה אפשרית: עד כמה חשוב וערכי הוא כבוד האדם)

4. הביאו דוגמאות משלכם לדילמות מסוג זה - ספרו לקבוצה כיצד נקטתם.

2

לומדים ומעמיקים

כבוד הוא אחד הערכים החברתיים והמוסריים הטעונים ביותר, שכן הוא ממלא תפקיד מרכזי בכל אחד ממעגלי השייכות בחיינו- החל מה"אני", כבוד עצמי, דרך המשפחה - כבוד את אביך ואת אמך, החברים - יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, וכלה במוסדות החברה כולה. לא לשווא פונים לשופטים בתואר "כבודו". ערך זה טומן בחובו את הזכות לקבל ולדרוש יחס של כבוד, אך יחד עם זאת מטיל גם את המחויבות המוסרית העליונה לכבד כל אדם באשר הוא אדם. ל"כבוד האדם", יש השלכות על התנהגותנו בחיי היום יום ובתפקידו בכינונה של חברה מתוקנת.

נעניין יחד בפרקי אבות פרק ד' משנה ג': אומר שמעון בן עזאי

שמעון בן עזאי הוא תנא שחי במאה השנייה לספירה, תלמיד ר' חייא בר אבא. בן עזאי הצטיין בשקידתו בלימוד תורה, ומסופר עליו שנשאר רווק בשל אהבתו הגדולה לתורה. בכמה מאמירותיו, כמו זו שבמשנה, הדגיש בן עזאי את הרובד הכללי אנושי של היהדות. מסופר עליו שעסק גם בתורת הנסתר, "נכנס לפרדס", אולם נפטר בגיל צעיר.

הוא (בן עזאי) היה אומר: אל תהי כז לכול אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר (=אל תאמר הדבר לא נוגע לי). שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום:

למנחה: חלק לתלמידים את הפתקים עם המשנה ובקש כי ינסחו אותה מחדש. עליך לגזור את הכרטיסיות מתוך הדפים המצורפים ולהכניס מראש.

משימה לתלמידים:

נסחו את המשנה מחדש, בלשון חיובית ובמילים שלכם:

הוא (בן עזאי) היה אומר: _____ (תשובה אפשרית: מכבד) _____ כ ל א ד מ ,
והיה _____ (תשובה אפשרית: מתעניין, מברר...) _____ כ ל ד ב ר .
ש כל א ד מ יש לו _____ (אפשרות לתשובה: הזמן בו הוא פורץ ומתגלה...) _____
וכל ד ב ר יש לו _____ (תשובה אפשרית: הזדמנות, הרגע בו זקוקים לו...) _____

1. מדוע מבקשת המשנה לא לבוז לאדם? האם תוכלו לחשוב על סיבה נוספת?
2. האם לדעתכם יש קשר בין לבוז לאדם ובין להיות "מפליג לכל דבר"?
3. לאיזה סוג של אדם מתוקן, לדעתכם, מנסה בן עזאי לחנך?
4. אילו תכונות מאפיינות אותו?

למנחה:



נדון עם הקבוצה מהו בעצם ה"כבוד" ומתי וכיצד הכבוד נפגע. נסביר כי פגיעה בכבוד הינה פגיעה בצלם אלוקים המצוי באדם ולכן אסור לו לאדם אפילו לבזות את עצמו בטענה שהוא ברשות עצמו וכן החברה לא יכולה לבזות את האדם שצלם אלוקים שוכן בו.

נשאל את התלמידים:

מהו כבוד? (תשובה אפשרית: יחס מכבד לאדם שמולך, הרגשה פרטית של אדם או קבוצה ...) **מתי יש פגיעה בכבוד?** (תשובה אפשרית: תלוי ביחסים בין אנשים, לעיתים אמירה בפומבי גורמת לפגיעה ולחוסר כבוד ...)

כיצד מכבדים? (תשובה אפשרית: יש דרכים רבות לגינונים של כבוד ולמתן כבוד: יש כיסא מיוחד לאדם, שטיח אדום, תרועות חצוצרה בכניסת אדם, השתחויה, עמידה לכבודו של אדם ...)

האם יש לכבד כל אדם? (תשובה אפשרית: האדם הינו יציר כפיו של האלוקים, צלם האלוקים טבוע באדם ומתוך כך יש לכל אדם זכות לכבוד)

האם ניתן לזכות ב"כבוד"? (תשובה אפשרית: על ידי עמל, עבודה, תרומה לאחרים, מתן כבוד לאחר ... בזכות פעולות המיטיבות עם האחר, האחר נותן לך כבוד)

המנחה יסביר:

כבוד הינו מושג "חמקמק". כיצד נגדיר כבוד? כיצד נגדיר פגיעה בכבוד? הכבוד הוא מושג מופשט התלוי בגורמים רבים (רגש, אישיות, תרבות, סיטואציה וכו') אך דווקא משום כך הזכות לכבוד הופכת להיות מאד פגיעה. ה"כבוד" הינו מושג יחסי. כל אחד חווה אחרת פגיעה בכבוד. עצם הפגיעה ועוצמת הפגיעה אינן אחידות והן כרוכות במבנה האישיותי האינדיבידואלי ובמסגרת התרבותית בה כל אחד חי.

ה"כבוד" הינו תלוי הקשר. מצבים מסוימים יכולים להיחשב כפגיעות בכבוד בהקשרים ספציפיים ואילו בהקשרים אחרים הם מאבדים מאופיים הפוגע. מקרים רבים של פגיעה בכבוד מתרחשים מחוסר מודעות או מחוסר רגישות להקשר ולסיטואציה בה הם מתרחשים. השאלה המרכזית בסוג זה של פגיעות היא מערכת היחסים בין הצדדים: האם מערכת היחסים היא שוויונית ונוצרה מבחירה או שמדובר על יחסים היררכיים שנכפו על צד אחד?

הפגיעה בכבוד קשורה בפומביותה. מקרים רבים של השפלה ופגיעה בכבוד לא היו כלל מוגדרים ככאלו אם לא היו מתרחשים בפומבי. את דניאל דיפו, מחבר רובינזון קרוזו, שמו ב"עמוד הקלון" בכיכר העיר ולדרייפוס הסירו את הדרגות בטקס פומבי מכיוון שרצו להענישם ע"י השפלה ציבורית (עם כי שניהם, אגב, זכו מאוחר יותר לכבוד מלכים). להבדיל, גם בבית הספר מתבטאת לעיתים הפגיעה בתלמידים לאו דווקא מתוכן הדברים שנאמרים להם אלא מפומביותם.

שתי פנים לכבוד. כבוד אפשר לתת או "לעשות" ע"י מתן מסרים חיוביים ממשיים ("אתה עשיר") או סמליים ("שטיח אדום"). בכבוד ניתן לפגוע גם ע"י מתן מסרים שליליים הממעיתים בערך האדם ("אתה אפס") או ע"י התעלמות מהאדם וממעשיו. לעיתים, פגיעה בכבוד נוצרת כאשר לא זכינו לחיזוקים החיוביים אליהם ציפינו.

למרות הקושי להגדיר "כבוד" ולמרות יחסיותו, ניתן לצאת מתוך הנחה משותפת לפיה לכל אדם, מעצם היותו אדם, יש צורך עמוק שיכבדו אותו או לחליפין צורך עמוק שלא יפגעו בכבודו. האדם הינו צלם אלוקים ומתוקף

זה יש לו כבוד ויש לכבדו, צורך זה נובע מעובדת היות האדם יצור חברתי הנמצא באינטראקציה מתמדת עם אנשים אחרים. האופן בו תופש האדם את יחס החברה אליו - קובע במידה רבה את הערכות העצמית ואת עצם זהותו. ניתן לפתח בהקשר זה דיון בנושא האוניברסליות של הזכות לכבוד. כלומר, האם כבוד היא זכות בסיסית הצריכה להישמר ביחס לכל אדם באשר הוא אדם, או "שבשביל כבוד צריך לעבוד" ומכאן נובע שלאנשים שונים מגיעה מידה שונה של כבוד?

מתוך הגישה הרואה בכבוד האדם ערך מרכזי וזכות יסוד הזקוקה להגנה כמו זכויות אחרות, נדרשת המדינה לחוקק חוקים ולנקוט בצעדים אחרים שנועדו להגן על כבוד אזרחיה. על מנת לעשות כן, נדרשת המדינה לתפיסה מסוימת של כבוד, להתייחסות אובייקטיבית ואחידה ביחס לפגיעה בכבוד ולאבחנה בין פגיעות חמורות בכבוד לבין פגיעות קלות יותר. נוכחנו לדעת מקודם כי בגלל אופיו המיוחד של מושג הכבוד הרי שהגדרות והבחנות אלו הן בעייתיות, ואכן חוקים שונים המתייחסים לסוגיית הכבוד נוטים להיות מעורפלים ולהסתמך על פרשנות. עיגונה בחוק של הזכות לכבוד מהווה בעיה לא רק בגלל הקושי למדוד עלבון ולכמת פגיעה בכבוד אלא גם בגלל החשש להגבלת חופש הביטוי והביקורת תחת אצטלה של פגיעה בכבוד. למרות חששות אלו נקבעו בחוק מספר הגנות על הזכות לכבוד, ובעיקר "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו", אשר הפך את הזכות לכבוד לזכות חוקתית על-חוקית. חשיבות החוק היא בהגדרת כבוד האדם כמקור הבסיסי לתחושת הערך שיש לאדם ומכאן נובעת חובת המדינה להגן עליו באותה מידה בה מחויבת היא להגן על חייו ובטחונו של האזרח. חוק זה קובע, בין היתר, כי "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם, באשר הוא אדם" וכי "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו". קיימת מחלוקת ציבורית ומשפטית ידועה על אופי הפרשנות שיש לבצע ביחס למושג "כבוד" כפי שמופיע בחוק יסוד זה.

בסרטון הבא מופיע רבי שלמה קרליבך המתאר בסיפורו חזן שלא ידע לשיר וקולו לא היה נעים לכאורה התגובה הראשונה שלו הייתה של דחיה של רצון לברוח ולהתפלל ביחידות, עד שספרו לו ש... (כאן יפסיק המנחה לתאר את הסיפור ויפעיל את הסרטון).



יש ללחוץ על שקופית 3 במצגת

יש לכבד כל אדם באשר הוא אדם!! לנסות ולסגל לעצמנו תכונה של לראות מעבר... לראות כי כל אדם בבסיסו הוא יציר ברוא של הקב"ה, לכל אדם יש ניצוץ ונשמה. לכל אדם תכונות ורצון טוב. וגם אם אין אנו מסוגלים תמיד לראות זאת... עדיין נכבד את האדם מכוח היותו אדם שנברא בצלם אלוהים.

3

לימוד בחברותא



יש ללחוץ על שקופית 4 במצגת

הבא נכיר את נושא "כבוד האדם" בעזרת מקורות נוספים.
לפניכם דף מקורות. לימדו אותם בחברותא תוך התייחסות לשאלות המחשבה הנלוות לקטעים.

למנחה:

חלק את העלון המלווה והפעל את התלמידים בלימוד משותף בזוגות או בקבוצות קטנות.



מקור 1:

לפניכם מספר ציטוטים הדנים בערך הכבוד- ציינו מהו "כבוד" לפי כל ציטוט:

"יהי כבוד חברך - חביב עליך כשלך" (רבי אליעזר, אבות ב')

כבוד הוא: _____ (תשובה אפשרית: הערך הבסיסי הקיים בכל אדם- כבוד עצמי)

"איזהו מכובד - המכבד את הבריות" (בן זומא, אבות ד')

כבוד הוא: _____ (תשובה אפשרית: כבוד לזולת)

"הכבוד הוא המצפון החיצוני, המצפון הוא הכבוד הפנימי" (שופנהאור)

כבוד הוא: _____ (תשובה אפשרית: כבוד הוא המצפון)

"כל המכבד את עצמו - מכבד גם את חברו" (סמיילס)

כבוד הוא: _____ (תשובה אפשרית: הכבוד הינו היחס הבסיסי בין אנשים)

מקור 2:

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן ע"א

פי כבוד הוא תקון העולם, פי כל העולם נברא בשביל הכבוד, כמו שכתוב (ישעיה מ"ג): "לכבודי בראתיו וכו' (יוקא לח), הינו בשביל כבוד השם יתברך. פי יש כבוד פרטי לכל מאמר ומאמר של העשרה מאמרות שבהם נברא העולם, אשר בשביל אותו הכבוד היה זה המאמר, שעל - ידו נברא חלק פלוני מהבריאה. נמצא שכל מאמר ומאמר יש לו כבוד מיוחד, ששביל זה הכבוד היה אותו המאמר. פי זה המאמר, שבו נברא חלק פלוני מהבריאה, היה בשביל כבוד זה, כדי שיעצ כבוד זה להשם יתברך, וכן מאמר אחר, שבו נברא חלק אחר מהבריאה, היה בשביל כבוד אחר, שיעצ אותו הכבוד להשם יתברך, וכן כל המאמרות, כלם היו רק בשביל כבוד השם יתברך, אשר בשביל זה נברא העולם כנ"ל:

הסבר:

לפי ר' נחמן כבוד לנברא הוא כבוד לבורא. הקב"ה ברא את העולם בעשרה מאמרות, כדי ללמדנו שכל דבר בעולם יש לו חשיבות ויש לו תפקיד משלו. וכשאדם מכבד את אותו חלק בבריאה, הוא בעצם מכבד את ריבונו של עולם שברא אותו. כבוד הוא נתינת מקום וערך לכל נברא, וע"י זה אתה נותן כבוד לקב"ה ומממש ע"י כך את סיבת העולם שהוא: שבח, הודאה וכבוד לקב"ה.

כבוד הוא: _____ (תשובה אפשרית: יש לכבד כל דבר שברא הקב"ה, על ידי שהאדם מכבד הוא

נותן בעצם כבוד לקב"ה עצמו שהוא הסיבה לכל הנבראים)

מקור 3:

הרצל אמר:

"הנשיא שלכם עושה רושם של בן אדם הגון, אבל הוא קצת זקן ושברירי. למה בחרתם דווקא בו?"
"את זה אני יכול להסביר לך מיד, מר קינגסקורט, ענה דוד.
"בחרנו בו מפני שהוא לא רצה להיבחר."
או-הו, זה עובר כל גבול."
"כן, מצאנו פתגם של חז"ל: הבורח מן הכבוד - הכבוד מחזר אחריו". (אלטנויילנד, עמ' 180)

הטלאי הצהוב - מאות קלון לאות כבוד

"ארבעים חברי האקדמיה היהודית היו גם אנשי מסדר הכבוד היהודי...
סמלו של המסדר היה סרט צהוב, על לולאת הכפתור.
...מסדר הכבוד היהודי מורכב כולו מאנשים חסרי אינטרסים פרטיים,
וחשוב יותר - רחוקים מכל מעורבות פוליטית. אות ההצטיינות הזה
אינו מוענק בעבור הישגים בתחום הכלכלי או המפלגתי. מי שהצליח
בעסקים לא זוכה אצלנו באות כבוד ...
אצלנו מעידים הסרטים האלה, שיש כאלה שלועגים להם, על הישגים
אמיתיים, שתרמו לאנושות כולה.
את הסרט הצהוב, שאבותינו האומללים והנאמנים נאלצו לענוד כאות
קלון (=השפלה), הפכנו לאות כבוד! (הרצל, אלטנויילנד. עמ' 274)

מי לדעת הרצל ראוי לאות הכבוד ומדוע? האם אתם מסכימים איתו?

(תשובה אפשרית: אדם שבורח מן הכבוד. אדם שלא מחפש כבוד, עובד מתוך אמונה ומטרה אמיתית ולא על מנת למצוא חן בעיני האחרים, אדם כזה ראוי להיות מנהיג מפני שהוא אינו מושפע מהשפעות חיצוניות)

השוו את הקטע על ה"טלאי הצהוב" לקטע הקודם. האם הנשיא ראוי לקבל את אות כבוד? נמקו.

(תשובה אפשרית: האנשים שעמדו במסדר הכבוד היו אנשים חסרי אינטרסים פרטיים ורחוקים מכל מעורבות פוליטית - גם הם ברחו הכבוד)

כיצד נראה "אות הכבוד" ומדוע? כיצד הייתם אתם בוחרים לעצב אותו?

(תשובה אפשרית: אות הכבוד הינו מגן דוד - אותו "סמל קלון" שנועד לבייש את היהודים בתקופת השואה הפכו לסמל של כבוד)

מקור 4:

הראי"ה קוק - חבש פאר פרק א'

כאשר נתבונן על הנהגת העולם כולו, נראה כי הסיבה העיקרית לתיקון האמיתי והסדר הנכון שבבני אדם, אינו כי אם נתינת הכבוד למי שראוי לכבודו.

מכבוד החכמים - מסתעף אהבת תורה וחכמה ומידות טובות ויראת ה'.

מכבוד הורים - מסתעף חינוך ישר העושה פרי ברכה בלב הבנים לעת יגדלו.

למעלה מזה, מכבוד מלכים - מסתעף כללות התיקון האמיתי בחיי האדם המדיני.

נמצא כי רגש הכבוד פועל לקיום העולם בכלל.

למה גורם הכבוד לדעתו של הרב קוק?

(תשובה אפשרית: כבוד הינו תוצאה ישירה של התנהלות עולם באופן תקין, כגון: הורים המחנכים את בנם באופן נכון וישר - זוכים לכיבוד הורים, מחנכים ומורים המלמדים את התורה באמת - זוכים לכבוד רב ומורה ...)

למנחה: (תשובה אפשרית)

לדעת הרב קוק הכבוד מביא סדר לעולם ונותן לכל דבר את מקומו. הכבוד מאפשר חיים רוחניים נאותים, וחיי אומה מדיניים תקינים.

מקור 5:

מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א' פרק כ"ז ד"ה דבר אחר:

"כי מכבדי אכבד". זה פרעה מלך מצרים שנהג כבוד לפני מי שאמר והיה העולם שיצא בראש פמליא שלו. אמרו לו עבדיו מנהג שבעולם כל המלכים אינם יוצאים אלא אחר פמליא שלהם ואתה יוצא בראש פמליא שלך? אמר להם וכי פני מלך בשר ודם אני הולך להקביל איני הולך להקביל אלא פני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. לפיכך נהג בו הקב"ה כבוד ולא נפרע ממנו אלא הוא בעצמו שנאמר "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי" (שיר השירים א' ט').

מה אנו למדים מדרכו של הקב"ה על ערך הכבוד?

הביאו דוגמא מחיי היום יום להמחשת עניין זה:

למנחה: (תשובה אפשרית)

כשהקב"ה נפרע מפרעה ומענישו, הוא עושה זאת בעצמו ולא ע"י שליח, מתוך כבוד לפרעה שכבד את ה' ויצא להקבילו מתוך כבוד למלך מלכי המלכים. ואם לעוברי רצון ק"ו לעושי רצון.

4

משחקים ומתנסים

למנחה: נפתח בשיר "כל הכבוד"



יש ללחוץ על שקופיות 5,6 במצגת

כל הכבוד

מילים: דן אלמגור



והכיתה לא זזה
המפקד היה אומר:
"אתה ראשון יא קזה!"
כולם ידעו שקזבלן
ראשון תמיד לצעוד
ומאחור הם צעקו: "כל הכבוד!"



אחד הולך עם בחורה
ביפו בין ערביים
אם רק ארצה אצלי תהיה
ישר בין הידיים
אך לא אפריע לבחור
שלא יתחיל לרעוד

כי זה אצלי פשוט פרינציפ
לי יש כבוד!

בקסבה בחצי היום
כשהשוק פתוח
הייתי ככה סתם הולך
והחזה מתוח
כולם אומרים איזה קנון
עובר בסמטאות
עושים שלום מכל חלון
כל הכבוד!

כולם היו יודעים אז טוב מאוד
למי למי - יש יותר כבוד
כולם היו יודעים אז טוב מאוד
למי למי, תמיד למי, יש יותר כבוד
למי יש יותר כבוד

וכשהקרב היה בוער



קזבלן

קזבלן הוא מחזה מצליח מאת יגאל מוסינזון משנת 1954. המחזה נוגע במספר סוגיות הקשורות לחברה הישראלית, בהן השסע העדתי בישראל, יחסי אשכנזים-מזרחים, נישואים בין-עדתיים ועוד. במרכז הסיפור שיכון רעוע ביפו גרים ביחד עולים חדשים וותיקים - חלקם מאירופה וחלקם מארצות המזרח. בשיכון גר יוסף סימן-טוב, המכונה בפי כל "קזבלן" (או בקיצור: קֶזָה). קזבלן עלה לישראל ממרוקו כילד וגיבש סביבו חבורת בריונים, המציקה לתושבי יפו בכלל ולתושבי השיכון בפרט. קזבלן ממורמר דרך קבע ומרגיש מקופח, מכיוון שחבריו לשעבר מהצבא, שאיתם נלחם כתף אל כתף במלחמה, שבה קיבל צל"ש על גבורתו בקרב, זנחו אותו. קזבלן מתאהב ברחל, בתו של מר פלדמן הפולני, מראשי השיכון היפואי. עוד אדם המתאהב בה הוא יאנוש, עולה מהונגריה, סנדלר ותושב השיכון. יאנוש, שאינו מסתדר עם קזבלן, גונב מביתו של מר פלדמן כסף, מגבית שנאספה מתושבי השיכון, ומפליל את קזבלן במעשה. לבסוף, אחרי מפגש טעון בבית הכלא עם מפקדו לשעבר בצבא, משתחרר קזבלן ומוכיח את אשמתו של יאנוש. בעקבות זאת, אהבתו של קזבלן לרחל זוכה בברכת הוריה, וקזבלן, שקודם היה שנוא נפשם של תושבי השיכון, הופך לגיבור המקום.

שאלות לדיון:

1. האם הייתם בוחרים בדמותו של קזבלן כדמות שאותה אתם מכבדים? נמקו.
2. כיצד מגדיר השיר את הכבוד? האם זה "כבוד האדם" או "כבוד חברתי"?
3. "כולם היו יודעים אז טוב מאוד למי יש יותר כבוד". האם אתם מסכימים עם קזבלן? נמקו דעתכם.
4. "איזהו מכובד? המכבד את הבריות" (פרקי אבות, ד א). מה היחס בין אמירה זו לשירו של קזבלן? האם הם סותרים, משלימים או חופפים?

למנחה: הסבר לכיתה:

- א. לפניכם סדרה של אירועים הקשורים בפגיעה בכבוד האדם.
- ב. הכתה תתחלק לקבוצות, בכל קבוצה 2-3 תלמידים. על הקבוצה לבחור אירוע מבין הכרטיסיות לקיים דיון ולענות על השאלות הנלוות. (חלק לתלמידים את דף השאלות המופיעות ב'כרטיסי השאלות')



יש ללחוץ על שקופית 7 במצגת

דף השאלות לקבוצה:

המקרה שבחרתם הוא: _____

• האם מדובר בפגיעה בכבוד האדם? _____ כי: _____

• מי הפוגע ומי הנפגע? _____

• מה אנו לומדים באמצעות האירוע על המונח: 'כבוד האדם'? _____

• האם 'כבוד האדם' הוא מושג אינדיבידואלי אישי (תלוי מקום, תרבות, תקופה, אמונה, השקפה, אדם) - או שהוא ערך אוניברסאלי? _____ כי: _____

• האם מותר ואף צריך לפגוע לפעמים בכבודם של בני אדם, על מנת להשיג ערך או מטרה אחרת? _____ כי: _____

• האם יש אנשים שכבודם "שווה" יותר משל אחרים? _____ כי: _____

הכרטיסיות ובהם אירועים העוסקים בפגיעה בכבוד האדם:

סידור החדר

הוריו של נער בן 13 תובעים ממנו לסדר את חדרו, אולם הנער מסרב בעקשנות. לאחר ויכוח הנמשך מספר ימים, נכנסים ההורים לחדרו ומשליטים בו סדר.

הבן: אתם פוגעים בכבודי להחליט כיצד אני רוצה לחיות ולארגן את החדר שלי, ופוגעים בזכותי לפרטיות. ההורים: החדר שלך מוזנח, מלוכלך ואף מסריח, וזה פוגע בכל דיירי הבית, ומבייש את כולנו בפני אורחים.

פרסומת שאינה צנועה

חברה ידועה המייצרת מזרונים, פרסמה שלטי חוצות ענקיים, בהן נראית אישה שאינה צנועה. קבוצה של חרדים עתרה לבית המשפט בתביעה להסיר את הפוסטרים, הפוגעים לדבריהם בכבודם וברגשותיהם כאנשים דתיים.

מנהלי החברה טענו: הדוגמנית הצטלמה לפרסומת מתוך בחירה אישית. הפרסומת מוכיחה כי אחוזי המכירות עלו, והורדת הפוסטר משלטי החוצות תהווה פגיעה חמורה ברווחי החברה ובחופש העיסוק והפרנסה.

בדיקה במחסום

חייל מבצע בדיקה ארוכה במחסום לקשיש פלשתינאי בן 80, שחש ברע וצריך להגיע בדחיפות לבית החולים. הזקן: אתה פוגע בכבודי כאדם וכאיש זקן, מעכב אותי שעות ומסכן את בריאותי, משפיל אותי על ידי חיטוט ממושך בחפצי, פוגע בצנעת הפרט על ידי בדיקה בגופי ופוגע בחופש התנועה ובחופש הניידות שלי שהן זכויות יסוד בחברה דמוקרטית.

החייל: אלה ההוראות שאני מקבל כדי למנוע כניסה של מפגעים.

מחקר באוניברסיטה

באוניברסיטה אחת נערך מחקר בו ביקשו החוקרים לבדוק האם קיים פער בין מזרחיים ואשכנזים בזכאות לתעודת בגרות ומכאן גם בנגישות להשכלה גבוהה. לצורך כך, התבקשו תלמידי י"א-י"ב בכ-30 בתי ספר בארץ להשיב על שאלון, שכלל מילוי פרטים אישיים. אחת השאלות נגעה למוצא ההורים והסבים של הנבדקים. אחד התלמידים שהוריו יוצאי מרוקו סירב להשיב על השאלה, בטענה שזוהי שאלה מפלה וגזענית הפוגעת בכבודו, ואין שום קשר בין כישוריו הלימודיים לבין מוצאו העדתי.

פירסינג

אימא אוסרת על בתה בת ה-15 לבצע פירסינג בגופה. הבת: את פוגעת בכבודי לבחור ולהפעיל שיקול דעת עצמאי, ומונעת ממני את זכותי לקבל החלטות על מה שאני עושה עם גופי שלי.

לבוש חשוף או צנוע

במוסד אקדמי מלמדים מורים דתיים וחילוניים. יום אחד העירה מורה דתית לאחת המורות: את פוגעת בכבודי כשאת באה בלבוש חשוף. האם את מוכנה לבוא בלבוש צנוע יותר? ענתה המורה החילונית: ואת פוגעת בכבודי כאשר את מנסה לכפות עלי להתלבש באופן שאינו מקובל עלי. לימדי לכבד את לבושי, כשם שאני מכבדת את לבושך.

תלבושת אחידה

בבית ספר תיכון אחד הוחלט שכל התלמידים חייבים להגיע לבית הספר בתלבושת אחידה. התלמידים סירבו לציית להוראה וטענו שהנהלת בית הספר פוגעת בכבודם להתלבש על פי טעמם האישי ומונעת מהם את שיקול הדעת העצמאי ואת חופש הבחירה עליו חינוכו אותם.

בדיקות דם

משרד הבריאות החליט לערוך בדיקות דם לאוכלוסיה מסוימת לאיתור נגיף האיידס. נציגי אוכלוסיה זו טענו: אתם פוגעים בכבודנו כאנשים ומכתימים את כולנו.



משרד הבריאות: יש סבירות גבוהה שבקרב אוכלוסיה זו יש יותר נשאים פוטנציאליים ומטרת הבדיקות היא להציל חיי אדם בעתיד.

כביש בר אילן

עיריית ירושלים החליטה לסגור את כביש בר אילן בשבת מפני שנסיעה בו פוגעת ברגשות התושבים הדתיים. התושבים החילוניים טענו: זהו כביש הגישה שלנו מהשכונה אל מחוץ לעיר וציר תחבורה מרכזי. סגירת הכביש מהווה פגיעה בכבודנו וברגשותינו כאנשים חילוניים הנוהגים לצאת לטיולים ובילויים בשבת, ופוגעת בזכותנו לחופש תנועה וניידות, שהיא זכות בסיסית בחוק כבוד האדם וחירותו.

סימון עובדים בכובע צהוב

בכנסת ישראל סימנו את כל העובדים בבניין בכובעים צהובים. העובדים: סימון בני אדם בפומבי כקבוצה מובחנת מהווה פגיעה חמורה בכבודנו, משפיל אותנו ומזכיר לנו כיצד סימנו יהודים בתקופת השואה. אנשי הביטחון בכנסת: זהו אמצעי אבטחה במקרה של פיגוע טרור.

הטיול השנתי

במהלך עיצומי המורים בגין פגיעה בשכרם ובזכויות הסוציאליות שלהם - החליטו תלמידי שכבת י"ב בבי"ס ברמת השרון להתארגן באופן עצמאי ולצאת לטיול שנתי באילת, מאחורי גבם של המורים והנהלת בית הספר. הם קיבלו אישור מההורים ושכרו מאבטחים. המשטרה עצרה אותם ביבנה ודרשה מהם לחזור הביתה, בטענה שהפרו את כללי המוסד בו הם לומדים. התלמידים התנגדו וטענו שזוהי פגיעה בכבודם לממש את זכותם לצאת לטיול השנתי שהינו חלק מתוכנית הלימודים, ועליו הם שילמו מראש.

כניסה לדיסקוטק

בכניסה לדיסקוטק בתל אביב נכתב שהכניסה מותרת רק לצעירים מעל גיל 21 ולבנות בלבד. קבוצת צעירים טענה שזו אפליה על רקע גזעני והופכת אותם לנחותים, ופוגעת בכבודם. בעל המועדון טען: אני הבעלים של המקום, וזכותי לקבוע קריטריונים לגבי זהותם של חברי המועדון שאני מנהל. לראייה, גם באוניברסיטאות יוקרתיות באנגליה וארה"ב ישנם מועדוני חברים בהם הכניסה מותרת לגברים בלבד.

ילדה עולה לתורה

משפחה מסורתית החליטה שבתה בת ה-12 תעלה לתורה בהגיעה לגיל מצווה בבית כנסת רפורמי. קרובי המשפחה טענו: לא נבוא לטקס, אתם פוגעים ברגשותינו הדתיים ובמסורת אבות.

הורי המשפחה טענו: בתנו רוצה לעלות לתורה. איננו יכולים ואיננו רוצים לשלול ממנה זכות זו רק מפני שהיא בת ולא בן. זוהי אפליה על רקע מיני ופגיעה בשוויון בין המינים.

העתקה במבחן

תלמיד בכיתה ה' נתפס על ידי המורה מעתיק במבחן. למחרת סיפרה המורה לכל הכיתה על האירוע, תוך שהיא נוקבת בשמו של התלמיד. התלמיד טען שהמורה פגעה בכבודו כאשר הלבנה פניו בפומבי והשפילה אותו לפני כל חבריו. המורה טענה כי בשל חומרת המעשה החליטה ללמד את התלמיד לקח, וחשפה את המעשה בפומבי למען יראו וייראו.

מחאתה של ויקי כנפו

ויקי כנפו, אם חד הורית, יצאה לצעדה עצמאית ממצפה רמון לירושלים, במחאה נגד הקיצוץ בקצבאות הבטחת הכנסה, קצבאות הילדים והביטוח הלאומי - כפי שבאו לידי ביטוי בתוכנית הכלכלית של הממשלה בשנת 2003.

היא טענה: הקיצוץ בהבטחת הכנסה הוא פגיעה אנושה בערך כבוד האדם וחירותו, משום שהוא אינו מאפשר לי את המינימום הדרוש כדי להתקיים בכבוד וכדי לפרנס את ילדי בכבוד. כך נשללות ממני זכויות יסוד רבות. חובתה של מדינת הרווחה לספק לכל אזרחיה ביטחון פיזי, מזון, קורת גג, שירותי בריאות, חינוך שוויוני וביטחון סוציאלי.

איסור על חבישת רעלות בבתי ספר חילוניים בצרפת

בצרפת הוחלט לאסור על נשים לחבוש כיסוי ראש (רעלות) בבתי ספר חילוניים, בטענה שזהו סממן דתי בולט של מיעוט, המשפיל את האישה. אזרחי צרפת המוסלמים טענו כי זוהי פגיעה בחופש הדת שהוא חלק מחוק כבוד האדם וחירותו, והיא מטילה סטיגמה על דתם של מיליון אזרחים צרפתיים (מוסלמים), שגם אם אינם דתיים, הם חשים מושפלים. גם היהודים הצטרפו למחאה וטענו שאיסור חבישת כיפה היא פגיעה בכבודם כאנשים דתיים.

למנחה:

לאחר הדיון בקבוצה בקש מהתלמידים לכתוב מכתב לחבר:

- א. לאור הדיון בשאלות ובדילמות - יתבקש כל תלמיד לכתוב לעמיתו מכתב בו יתאר מקרה אישי בו חש שכבודו נפגע, ומקרה אישי בו חש שהוא פגע בכבודם של אחרים.
- ב. במידה והתלמידים נתקלים בקושי לתאר מקרה אישי - ניתן לבקש מהם להביא דוגמאות לסיפורים ששמעו מאנשים קרובים על פגיעה בכבוד האדם (מקרים מחיי הכיתה, בית הספר, משפחה, חברים, שכונה וכו').

נפתח את הסיכום בסרטון קומי העוסק ב"כבוד האדם".

יש ללחוץ על שקופית 8 במצגת



הסרטון מתאר זוג חברים שמאוד חשוב להם "כבוד האדם" אך בפועל הם אינם מכבדים ושגרת ההתנהגות שלהם פוגעת משפילה ומבזה את הזולת.

למנחה:

הסרטון המחיש לנו עד כמה חשוב הוא ערך הכבוד שעלינו לרכוש כלפי הסובבים אותנו

"כבוד האדם" הינו ערך בסיסי ויסוד לקיומה של חברה מתוקנת. כל אדם יכול וצריך לסגל לעצמו "עין טובה על הזולת".

לראות את הטוב שבו ולהעריך אותו בשל כך.

"כבוד האדם" הינו ערך יסודי, ללא תחושת שייכות וכבוד אדם לא מסוגל לחיות בחברה, ללא התחושה וההכרה כי מערכים אותו, רואים אותו והוא אינו "שקוף" לא יוכל האדם להתרומם לזקוף קומה ולחיות.

ראינו במהלך המפגש שלנו כי לעיתים ישנם דילמות וכי לא תמיד פשוט לתת כבוד, בעיקר כאשר ישנן מחלוקות באידיאולוגיה. אך תמיד חשוב שערך זה יהיה כנגד עיננו.

טוב יהיה אם נציב מול העיניים ובמחשבה את הכלל של חכמינו: "יהי כבוד חברך - חביב עליך כשלך". נסה להעמיד את עצמך במקומו של האדם העומד מולך וחשוב מה אתה היית מרגיש במקומו.

6 הולכים לעיבוד ולא לאיבוד

5 דקות אחרונות של השיעור מיועדות לתחילת העיבוד ואת המשך העיבוד התלמידים ימשיכו באופן עצמאי וכן בעזרת היום האיש הוירטואלי 'מכתבים ממני אלי'. חשוב כי בכיתה יתחילו התלמידים להעלות נקודות בעקבות היחידה בעזרת גלית העיבוד.

למנחה: כאשר אדם לומד דבר חדש או חווה חוויה משמעותית יש משמעות רבה לרגע בו מתרחשים הדברים ב"זמן אמת". אנו מבקשים לנצור את הרגעים בהם התובנה נראית בברור וניתנת להגדרה אישית על ידי התלמיד. העיבוד הראשוני בסיום היחידה הינו משמעותי ביותר, בזמן בו התובנות והמחשבות עדיין טריים ובהירים.

ביחידה זו דנו בהרחבה על הערך הבסיסי של "כבוד האדם". ראינו כי ללא כבוד בסיסי לא יוכל האדם להתקיים בחברה, האדם צריך להרגיש שהוא חלק מקבוצה וכי הקבוצה מעריכה אותו. חכמינו לימדו אותנו שבשעה ששומרים בני האדם על כבוד בין האחד לחברו הם בעצם מכבדים שם שמים כשהמטרה היא שישירור כבוד בעולם. גם בשעה שיש קונפליקטים ואי הבנה חשוב לשמור על יחס של כבוד לאחר ועל דרך תגובה הולמת, ראויה ומכבדת. בשעה שהאדם מכבד את זולתו הוא בעצם מתרומם, מתגדל וממילא מרומם את עצמו. וכפי שלמדו אותנו חכמים: "איזהו מכובד - המכבד את הבריות" (מסכת אבות ד', א')



יש ללחוץ על שקופית 9 במצגת



מנכ"ל: הרב בני וורצמן | סמנכ"ל: קובי כהנא | עורך וכותב: יקי מנדלסון- מנהל חינוכי
כתיבה: צבי נאמן | מנהלת משרד: מרים אלי | עיצוב גרפי: מיכל גוה

מנהלי המחוזות:

לירון רויטזיד
מחוז דרום
ורכזת חינוך ממלכתי
052-8903586

אליסף קורן
מחוז
מרכז-חיפה
052-8903507

ליאור בלליס
מחוז צפון
וחיפה
050-8433463

שגיב אלעזר
מחוז
דרום
054-6714448

לירון אמקיאס
מחוז מרכז
חינוך מיוחד
052-6071877

יניב לחמני
מחוז ירושלים
ורכז הצוות
052-4700930

'לאורו נלך' | רח' שד' הרצל 10 א' ירושלים | טל: 02-5854627 | פקס: 02-5853717 | leoroffice@gmail.com | www.leoro.org.il

